

MANAGEMENTUL DIFICULTĂȚILOR DE ÎNVĂȚARE LA ELEVII CU DEFICIT DE ATENȚIE ȘI HIPERACTIVITATE

Maria PERETEATCU, conferențiar universitar, doctor,
Universitatea de Stat „Alec Russo”, Bălți, Republica Moldova

Abstract: This article addresses the issue of learning difficulties in schooling, manifested by hyperactive students with over-attention deficit. The article contains descriptions of the authors who have discovered this disease, providing information about its nature that involves problems related to lack of attention and hyperactivity - impulsivity. The symptoms that are characteristic of attention and hyperactivity disorder and the classification of learning difficulties in the view of different authors who meet with these students are elucidated. The detailed analysis of the bibliographic sources has allowed us to provide our teachers with some strategies that can strengthen the attention of over-attention hyperactive students.

Tulburările de tip deficit de atenție și hiperactivitate sunt manifestări la fel de frecvente ca în trecut, însă această problemă nu era remarcată și dezbătută atât de stringent ca astăzi. Complexul de manifestări specifice deficitului de atenție și hiperactivității apare și se dezvoltă în contextul școlii de masă, iar intervenția psihopedagogică depinde, în oricare context, de experiența și orizontul de cunoaștere al cadrelor didactice. Este evident, în opinia noastră, că deficitul de atenție și hiperactivitate reprezintă o „categorie specifică” de cerințe educative speciale.

Sindromul Hiperkinetic cu Deficit de Atenție sau Tulburarea de Hiperactivitate/ Hiperchinezie cu Deficit de Atenție (THDA), sau AD/HD (*Attention Deficit Hiperactivity Disorder* – engl.) este o tulburare de comportament a copilului, de natură neurologică, ce implică probleme cu lipsa atenției și hiperactivitatea – impulsivitatea, care sunt inconștiente cu nivelul de dezvoltare specific vârstei copilului [1].

AD/HD a fost prima oară descris de către Dr. Heinrich Hoffman în 1845 – medic care a publicat în domeniul medicinei și psihologiei. Dr. Hoffman a fost totodată un poet care a devenit interesat în a scrie literatură pentru copii, atunci când n-a găsit lecturi potrivite pentru a le citi fiului său de 3 ani. Rezultatul a fost un volum de poezii cu ilustrații despre copii și caracteristicile lor. „Povestea lui Filip cel neastâmpărat” reprezintă descrierea perfectă a unui băiețel care suferea de AD/HD. Și totuși, abia după 1902, Sir George F. Still a publicat o serie de lucrări la Colegiul Regal al Medicilor din Anglia în care a descris un grup de copii impulsivi cu serioase probleme comportamentale, cauzate de o disfuncție genetică și nu de o proastă educație. Acești copii azi ar fi diagnosticați fără dificultate ca suferind de Deficit de Atenție / Tulburare Hiperkinetică. De atunci au fost publicate mii de lucrări științifice pe tema acestei boli, oferind informații cu privire la natura ei, precum și cursul pe care îl ia boala odată cu vârsta, cauzele, neajunsurile precum și tratamentul acesteia [4].

Sindromul deficitului de atenție cu hiperactivitate - sau ADHD – reprezintă, tot mai mult, o problemă de sănătate publică, efectele tratării neadecvate având implicații grave în plan personal și social. Este o afecțiune frecvent întâlnită la copii, constituind una dintre cele mai comune tulburări specifice vârstei. Se caracterizează printr-un debut precoce (înaintea vârstei de 7 ani), ce persistă în timp, uneori chiar până la maturitate. Potrivit cercetărilor, se estimează că incidența ADHD la copiii de vârstă școlară este de 3-7%, fiind mai frecvent întâlnită la băieți. ADHD este o afecțiune cu incidență familială și transmitere genetică: 15-25% dintre membrii familiilor copiilor cu ADHD au această afecțiune și până la 50% dintre copiii ai căror părinți au ADHD pot manifesta, la rândul lor, simptome.

Copiii care se confruntă cu dificultățile de învățare, cauzate de AD/HD, dacă sunt ajutați pot înregistra progrese, chiar dacă reduse, iar dacă sunt acceptați de către cadrul didactic și de grupul de copii din care fac parte, ei se vor strădui mai mult pentru a face față cerințelor programei școlare și pentru a depăși aceste dificultăți [3].

Simptomele caracteristice tulburării de atenție și hiperactivitate, precum și cele ale tulburării de conduită sunt motive frecvente pentru care se solicită asistență de specialitate. Copiii care fac parte din aceste categorii sunt considerați de către părinți și cadre didactice ca fiind imposibil de stăpânit; ei creează probleme în mediile în care își desfășoară activitatea și în societate în general, exercitând o influență negativă asupra celor de vârsta lor în ce privește comportamentele antisociale, absenteismul și abandonul școlar. Înțelegerea cauzelor, modului de manifestare și a posibilelor modalități de prevenție și intervenție în aceste tulburări sunt esențiale pentru reducerea riscurilor asociate cu acestea.

Deficitul în sfera atenției și hiperactivității și alte manifestări ca impulsivitatea sau funcțiile executive deficitare, îi expun pe elevi riscului performanței școlare scăzute. Elevii cu deficit de atenție și hiperactivitate își însușesc mai greu deprinderile de organizare, planificare, management al timpului, în comparație cu colegii lor, care nu prezintă astfel de tulburări. În ce măsură aceste deficite afectează performanța școlară? Răspunsul la întrebare îl aflăm măsurând nivelul de dezvoltare al deprinderilor de organizare a activității școlare, de exemplu: elevii trebuie să-și noteze temele pentru acasă, să-și organizeze proiectele, să-și împartă timpul de studiu, să mențină un optimum motivațional, să-și mențină atenția concentrată pentru perioade considerabile de timp, să se adapteze la profesori diferiți, să facă față unui volum mare de materiale și cerințe. Dificultățile de adaptare școlară ale elevilor cu deficit de atenție și hiperactivitate pot fi ameliorate prin programe de intervenție psihopedagogică structurate și personalizate [8].

Tulburările cele mai frecvente care se pot manifesta la vârsta copilăriei sunt comportamentele hiperkinetice și opozante. Principalele caracteristici ale acestor tulburări se referă la trei domenii: tulburări de atenție, hiperactivitate și impulsivitate, manifestări care sunt prezente mai frecvent și mai intens la acești copii, față de copiii de aceeași vârstă. Definiția și criteriile diagnostice ale deficitului de atenție și al hiperactivității au suferit numeroase modificări de-a lungul timpului, datorită schimbărilor apărute în conceptualizarea acestei tulburări, însă fundamentul este reprezentat de un pattern persistent de neatenție și/sau hiperactivitate-impulsivitate.

Tot mai multe cercetări atestă întârzierea proceselor cognitive la copiii cu deficit de atenție și hiperactivitate, procese care preced decizia de a organiza un răspuns și de a răspunde la un stimul. Sunt implicate multe aspecte ale funcției creierului, având în vedere spectrul larg al funcțiilor cognitive. Atenția este utilizată atât în comportament cât și în gândire. Lipsa de eficiență în rezolvarea sarcinilor este caracteristica principală a copilului cu deficit de atenție și hiperactivitate, ineficiență care poate fi cauzată, sau nu, de disfuncții ale atenției. Funcțiile executive se referă la marea varietate de funcții care activează, organizează, integrează și gestionează alte funcții și includ gândirea controlată, auto-monitorizarea și autoevaluarea, planificarea, succesiunea și organizarea.

Pentru majoritatea copiilor care au tulburări de atenție și hiperactivitate, funcțiile executive sunt cele mai compromise dintre cele trei sisteme (atenția, funcțiile executive, memoria de lucru). Memoria de lucru este locul unde se stochează și procesează informații, care pot fi reținute pentru un interval scurt de timp și este, de asemenea, mecanismul de introducere a informațiilor în memoria pe termen lung și de rememorare a acesteia. Deficiențele memoriei de lucru contribuie, de asemenea, la o comprehensiune redusă a textului citit, în special în cazul frazelor lungi, complexe sau, în cazul unei fluente deficitare.

Studiile de specialitate existente indică asocierea deficitului de atenție și hiperactivității cu dificultățile de învățare având, drept rezultat, performanțe școlare scăzute.

Elevii cu dificultăți de învățare au tendința de a fi incluși într-una din cele trei posibile subgrupuri: (Westwood, P., 2011) [10]:

1. elevi cu dificultăți de învățare generale;
2. elevi cu dizabilități de învățare specifice;
3. elevi cu dizabilități de învățare non-verbale.

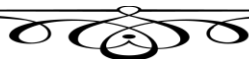
Elevii cu dificultăți de învățare generale reprezintă cel mai mare grup, există mult mai puțini elevi cu dificultăți de învățare specifice, și încă mai puțini cu dificultăți non-verbale. Caracteristicile de învățare din aceste trei subgrupuri sunt destul de diferite, dar toate au un comun nevoia de predare sistematică și directă.

Clasificarea, de concepție proprie, pe care o propunem în această lucrare diferențiază următoarele categorii de dificultăți de învățare în funcție de dimensiunea afectată [8]:

- dificultăți de învățare circumscrise domeniului cognitiv: (de exemplu, existența unor limite ale gândirii, experiență cognitivă redusă, aptitudini verbale slabe, reflecție cognitivă redusă etc.);
- dificultăți de învățare circumscrise domeniului metacognitiv: (de exemplu, slabă conștientizare a obiectivelor și cerințelor unei sarcini de învățare, a abilităților, strategiilor de învățare, capacitate redusă de anticipare a pașilor de parcurs, de monitorizare a planului de acțiune, distribuirea nediferențiată a resurselor, capacitate redusă de reglare metacognitivă a învățării etc.);
- dificultăți de învățare circumscrise domeniului non-cognitiv: (de exemplu, submotivare, timiditate, negativism, lipsă de perseverență, instabilitate afectivă etc.).

O altă clasificare pe care am formulat-o, în funcție de persistența în timp a problemei/clasei de probleme cu care se confruntă elevul, diferențiază [9]:

a. dificultăți de învățare temporare, care pot apărea într-un anumit moment al activității la orice elev în raport cu o anumită situație-problemă, sarcină etc.;

b. dificultăți de învățare persistente, exprimă neconcordanța dintre potențialul educativ al elevului și rezultatele școlare nesatisfăcătoare datorate factorilor individuali, sociali, familiali, care durează în timp și conduc, uneori, la insucces școlar;

c. dificultăți de învățare definitive, specifice acelor elevi care prezintă deficiențe fizice, senzoriale, intelectuale etc. care necesită nu doar intervenții specifice la nivelul procesului de învățământ, ci și activități terapeutice și compensatorii concrete.

Activitatea educativă efectivă a cadrului didactic practician, care își propune să sprijine demersurile întreprinse de elevul cu dificultăți de învățare să le depășească și să le înlăture este proiectată în strictă dependență de caracteristicile dificultăților respective și de contextul pedagogic în care ele se manifestă. Anca-Maria [2] și alți cercetători afirmă că ineficiența eforturilor elevilor cu dificultăți de învățare trebuie relaționată cu o deficiență de tip metacognitiv, mai mult decât una de tip cognitiv. Ei au cunoștințe și competențe formate, dar nu știu să le folosească, nici să utilizeze transferul, această ineficiență fiind atribuită, în primul rând faptului că acești elevi nu știu ceea ce știu. Dificultățile elevilor în înțelegerea lecturii pot fi atribuite unor factori diferiți.

Uneori, dificultățile sunt cauzate de o lipsă de fluentă în recunoașterea cuvintelor-cheie. Cu toate acestea, mulți elevi se confruntă cu dificultăți de înțelegere a ceea ce citesc, în ciuda fluentei în citirea orală, datorită problemelor de procesare cognitivă, inclusiv limitări ale memoriei de lucru, deficite de procesare lexicală, realizarea de inferențe neadecvate și monitorizarea slabei înțelegeri.

Alte motive pot include un vocabular limitat, participarea cu dificultate la explicitarea sensurilor textului, la identificarea ideilor principale și lipsa de conexiune a informațiilor noi cu fapte cunoscute anterior. Cronicizarea unor dificultăți de învățare constituie premisă esențială pentru apariția altor dificultăți, nu numai pentru aceeași disciplină (dificultăți de învățare particularizate), ci chiar și pentru aceeași arie curriculară și pentru celelalte arii curriculare (și, deci, celelalte discipline din planul de învățământ).

Persoanele cu dificultati de învățare au probleme de învățare pe parcursul întregii vieți. Dificultățile de învățare pot fi depășite dacă, persoana afectată dezvoltă strategii pentru a le face față. De exemplu, mulți elevi cu dificultăți de învățare au dezvoltat o indiferență, pentru a distrage atenția de la incapacitatea lor de a îndeplini sarcinile școlare. Este posibil ca dificultățile de învățare să le fi afectat, de asemenea, creșterea în ceea ce privește coordonarea fizică și dezvoltarea emoțională, pot fi în imposibilitatea de a detecta subtilitățile care le permit oamenilor să răspundă adecvat, situațiilor sociale, și, prin urmare, pot prezenta comportamente neacceptate social.

Unele persoane sunt supuse stresului și tensiunii constante din cauza dificultății de învățare, fapt ce poate declanșa simptome fizice și poate inhiba capacitatea de a învăța. Ceea ce diferențiază elevii cu deficit de atenție și hiperactivitate de cei cu o dezvoltare normală este frecvența și intensitatea cu care apar tulburările comportamentale, elementele predominante la școlarul mic fiind neastâmpărul și neliniștea excesivă. Neatenția și impulsivitatea pot contribui la rezolvarea neadecvată a sarcinilor și instrucțiunilor trasate sau efectuarea neglijentă a activității repartizate [6].

În continuare vom propune câteva *Strategii prin care se poate întări atenția elevilor hiperactivi cu deficit de atenție* [7]:

1. Eliminați cerința de finalizare a unor sarcini de lucru lungi într-o singură unitate de timp / oră de curs:
 - Utilizați frecvent sarcini și teste scurte;
 - Divizați sarcinile lungi în segmente mai scurte ce vor fi finalizate la momente diferite;
 - Acordați multe pauze pe parcursul sarcinilor monotone;
 - Utilizați exerciții sau sarcini diferențiate mai degrabă decât unitare, pentru toată clasa;
 - Oferiți-le elevilor ocazia să opereze singuri modificări în ordinea efectuării sarcinilor;
 - Elaborați sarcini de lucru interesante care pot fi efectuate odată cu sarcina principală de lucru;

- Îngăduiți elevului o lectură de probă și editarea lucrării împreună cu un prieten;
 - Permiteți ca editarea lucrării să fie realizată de un coleg.
2. Sporiți gradul de noutate și utilizați standarde de performanță
 - Furnizați anumite standarde de calitate cu titlu de stimulare;
 - Utilizați tehnologia pentru formularea instrucțiunilor (calculator, video, film etc.);
 - Creați ocazii de explorare a intereselor elevilor (folclor, animale);
 - Oferiți sarcini și materiale multisenzoriale (vizual, auditiv, kinetic), precum și instrucțiuni diferențiate. (creați ocazia atingerii aceluiași obiective educaționale prin tipuri diferite de sarcini de lucru);
 - Prezentați materialele repetitive cu mici modificări sau prin aplicații diferite;
 - Utilizați imagini grafice, anecdote, artă, jocuri, puzzle-uri, proiecte de grup pe parcursul efectuării sarcinilor familiare;
 - Furnizați proiecte care să aibă legătură cu lumea reală mai degrabă decât proiecte care să se bazeze pe memorie. De exemplu, jocul "Care este verbul meu?", în cursul căruia o echipă interpretează un verb în timp ce cealaltă echipă ghicește verbul și îl folosește într-un enunț;
 - Prezentați alternativ sarcini interesante și sarcini mai puțin interesante astfel încât elevii să efectueze sarcinile mai puțin interesante așteptându-le cu nerăbdare pe cele mai interesante;
 - Utilizați muzica instrumentală sau ambientală ca fundal pentru sarcinile repetitive.
 3. Măriți ocaziile pentru răspunsul motor și implicarea activă pe parcursul sau ulterior efectuării sarcinii de lucru:
 - Permiteți copiilor să se „jocă cu” obiectele pe parcursul sarcinilor mai lungi sau atunci când ascultă instrucțiunile;
 - Includeți în stilul de predare demonstrații, materiale interesante și prezentări ce implică atingerea unor obiecte ori de câte ori este posibil;
 - Utilizați ghiduri de studiu și prezentări lacunare. În timp ce prezentați o lecție, elevii completează cuvintele care lipsesc bazându-se pe ceea ce spuneți sau scrieți pe tablă. Folosiți instrumente grafice în acest scop.;
 - Utilizați strategii de chestionare susceptibile de a-l conduce pe elev spre succes fără a-l umili;
 - Organizați lecțiile astfel încât să includeți o varietate de întrebări ce presupun răspunsuri din partea întregii clase, din partea unui grup, a unei perechi sau a unui singur elev.
- Strategii pentru ca profesorii să ofere instrucțiuni mai eficiente [Ibidem]:*
1. Profesorii ar trebui să verifice propria modalitate de a oferi instrucțiuni ascultând o înregistrare a propriei voci sau rugând pe cineva să-i asculte și să le ofere feedback.
 2. Profesorul ar trebui să își planifice dinainte și să analizeze instrucțiunile ce urmează a fi date elevilor. Pentru a fi eficiente, instrucțiunile trebuie să fie înțelese de elevi astfel încât aceștia să știe ce urmează să facă. Instrucțiunile ar trebui să fie simple, clare, formulate în propoziții scurte și demonstrate pe etape. Dacă profesorul nu ordonează logic instrucțiunile, acest lucru poate provoca neînțelegeri. Elevii pot înregistra un eșec și pot fi demotivați pentru activitățile ulterioare. Instrucțiunile ar trebui date pe rând, nu toate într-o singură propoziție. Parrot (1993) sugerează că „profesorii ar trebui să încerce să demonstreze elevilor cât se poate de clar ceea ce au de făcut. Deseori, instrucțiunile non-verbale sunt mai eficiente decât cele verbale”. Profesorul ar trebui să demonstreze fiecare pas, dând în același timp instrucțiunile, sau poate oferi un model pentru primii doi pași („Să facem unul sau două exemple împreună”). Profesorul poate utiliza un suport vizual cum ar fi poze, diagrame, gesturi, grafice, lăsându-le apoi în sala de clasă.
 3. În timp ce profesorul dă instrucțiuni clasei, elevii pot copia de pe tablă cuvinte cheie, expresii, numărul paginii. Alte tehnici eficiente de a atrage atenția elevului și de a-l ajuta să rețină

informațiile sunt încercuirea, sublinierea sau evidențierea acestora cu diferite culori. Nu este necesar să desenezi bine pentru a ilustra elemente de vocabular și concepte. Profesorul poate alcătui cârduri incluzând elemente vizuale și instrucțiuni simple și le poate distribui clasei în timpul efectuării sarcinii.

4. Înainte de a începe să dea explicații și instrucțiuni, profesorul trebuie să capteze atenția întregii clase utilizând un semnal cum ar fi agitatea unui clopoțel sau aprinderea și stingerea luminii. Una dintre cerințele procesului de comunicare este stabilirea contactului vizual cu elevul. Profesorul se poate plimba prin clasă și îi poate atenționa pe anumiți elevi printr-o ușoară atingere înainte de a începe să dea instrucțiunile propriu-zise. Dacă profesorul dă instrucțiuni unui singur elev cu ADHD, trebuie să se apropie de el, să-l privească și să-i rostească numele înainte de a începe explicația. Scrivener (1994) îndeamnă: „În oră, separați clar instrucțiunile de celelalte conversații, observații sau glume. Asigurați de la început liniștea, priviți în ochi cât mai mulți elevi posibil și asigurați-vă că ei vă ascultă înainte de a începe. Utilizați pauze și gesturi pe parcursul prezentării instrucțiunilor pentru a le face mai ușor de înțeles.”
5. Instrucțiunile mai complicate fac ca sarcina de lucru să pară dificilă și, în consecință, elevii sunt descurajați și demotivați. Până când elevii vor fi mai încrezători și mai siguri pe ei este bine să dăm instrucțiuni ușoare și clare. Acestea e bine să fie oferite pas cu pas și cu cuvinte cât mai simple. E important să vorbim clar și pe un ton normal repetând comenzile de câteva ori fără să țipăm. Pentru a verifica dacă elevul înțelege comanda, rugați-l să o repete, iar dacă o repetă corect oferiți imediat o întărire pozitivă. De exemplu, „Excelent. Ai înțeles mesajul și fă asta acum, te rog”. Evitați comentariile negative, cum ar fi „Știu că nu înțelegi ce vreau să spun.” Totuși, dacă profesorul trebuie să dea instrucțiuni complicate, este mai bine să le scrie pe tablă în etape și să le explice / demonstreze elevilor ce au de făcut. Dacă aceștia nu pot repeta, oferiți-le cuvintele potrivite și rugați-i să repete din nou. Instrucțiunile profesorului trebuie să cuprindă și timpul necesar elevilor pentru efectuarea sarcinii de lucru. Pentru a verifica înțelegerea instrucțiunilor de către elevi, profesorul ar trebui să ceară unui elev sau unui grup de elevi să le repete. Se mai poate utiliza sistemul într-ajutorării care este util deoarece un elev poate explica partenerului său ce are de făcut. De exemplu, „Ce vom face după aceea, Robert?”, după care: „Robert, poți să-i spui prietenului tău care este pasul următor?” Profesorul vrea ca elevul cu ADHD să repete instrucțiunile. Profesorul poate pune întrebări simple și scurte pentru a verifica dacă instrucțiunile au fost înțelese. Profesorul ar trebui să aibă grijă să nu îl pună pe elevul cu ADHD într-o situație delicată / dificilă în clasă. Profesorul poate folosi un semnal auditiv sau vizual care să indice că elevii vor înceta orice activitate și îl vor asculta pe profesor. Profesorul ar trebui să-i informeze pe elevi ce semnal va folosi la expirarea timpului de lucru. De exemplu, le poate spune că va bate din palme când va expira timpul de lucru. Toți elevii vor face același lucru și astfel vor înceta să lucreze imediat. După aceea, profesorul ar trebui să le explice cum îi vor oferi feedback. De exemplu, „Când terminați lucrul, alegeți-vă un partener și purtați o conversație.”
6. Planificarea, monitorizarea și evaluarea sunt cele mai importante trei componente ale procesului instructiv.
7. Profesorul ar trebui să ofere laude verbale pentru fiecare element corect îndată ce acesta apare și ar trebui să transmită un mesaj elevului cu ADHD arătându-i că înțelege ce vrea să spună.
8. Profesorul nu ar trebui să accepte din partea elevului cu ADHD un comportament diferit de al colegilor datorită dificultăților de limbaj pe care acesta le-ar putea avea.
9. Sarcinile de lucru și temele pentru acasă sau întrebările puse de profesor în clasă pot fi modificate potrivit stării elevului cu ADHD. De exemplu, numărul întrebărilor poate fi redus și instrucțiunile pot fi simplificate etc.

10. Profesorul ar trebui să aibă în vedere că elevul cu ADHD ar putea avea nevoie de mai mult ajutor și sprijin pentru a urma instrucțiunile.

În concluzie vom menționa următoarele:

- Diminuarea dificultăților de învățare la elevii hiperactivi cu deficit de atenție pot fi asigurate prin strategii de individualizare și diferențiere a procesului de predare/învățare/evaluare, atât în cadrul orelor, cât și în activitățile de recuperare.
- Accesibilizarea conținuturilor la nivelul copiilor cu dificultăți de învățare este un proces destul de dificil. Rezultatele obținute în învățământul de masă datorează, în mare parte, implicării responsabile a cadrului didactic de la clasă pe fondul unei relaționări optime cu cadrul didactic de sprijin și cu părinții copiilor cu dificultăți de învățare.
- Abordarea educativă a dificultăților de învățare trebuie făcută în raport cu fiecare copil în parte, în raport cu fiecare situație și secvență didactică. Stimularea participării active și a muncii independente a elevilor prin evaluări, autoevaluări și evaluări reciproce.
- Trebuie subliniat că dificultățile de învățare sunt însoțite adesea și de dificultăți emoționale și motivaționale. Considerăm că una dintre preocupările cadrelor didactice pentru a-i ajuta pe elevii în dificultate ar putea fi exersarea unor strategii eficiente de învățare, care să permită elevilor utilizarea lor pe viitor și în alte contexte de învățare.
- Cadrele didactice pot interveni asupra acestor aspecte, prin crearea unor oportunități de învățare eficiente care să stimuleze capacitățile reflexive ale elevilor, să valorifice strategiile metacognitive prin predarea lor explicită în contexte particulare diverse și prin susținerea aplicării, interiorizării și transferului lor de către cei care învață, diminuând astfel considerabil efectele negative ale dificultăților în câmpul școlar.

Referințe bibliografice:

1. AD/HD. De la Wikipedia, enciclopedia liberă. Disponibil: <http://ro.wikipedia.org/wiki/ADHD> (vizitat 28.03.2018).
2. Anca M. Metode și tehnici de evaluare a copiilor cu CES. Cluj Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2007. 221p.
3. Dumitru V. Strategii în educația copilului hiperactiv. In: *Învățământul preșcolar*, 2004, nr. 3-4, p. 34 – 37.
4. Gilbert P. Copiii hiperactivi cu deficit de atenție. București: Polimarc, 2003.
5. Kelemen G. Copilul cu dificultăți de învățare. Arad: Universitatea „Aurel Vlaicu”, 2007.
6. Lupu E. Tehnici de lucru cu elevii hiperactivi. In: *Făclia: săpt. ped.* 2011, nr. 5, p. 8.
7. Manual de bune practici pentru profesori care lucrează în clasă cu tineri diagnosticați cu tulburare de deficit de atenție și hiperactivitate. București: Educația 2000+. 292 p. Disponibil: <http://ru.scribd.com/doc/23424483/Manual-ADHD-Pentru-Profesori> (vizitat 29.03.2018).
8. Miranda A., Jarque S., Tarraga R. Interventions in school settings for students with ADHD. *Exceptionality*, 14, 35-52, 2006.
9. Olărescu V., Trancalan M. Specificul copiilor cu sindromul hiperactivității și deficitul de atenție. In: *Psihologie; Pedagogie specială; Asistență socială*, 2008, nr. 3, p. 85 – 103.
10. Ungureanu D. Copilul cu dificultăți de învățare. București: E.D.P., 1998.
11. Vrașmaș E. Dificultăți de învățare în școală. București: YA. Miniped, 2007.
12. Westwood P. Commonsense Methods for Children with Special Educational Needs, 6th edition, Routledge. New York: Taylor & Francis Group, 2011.